

BOEKBESPREKING

Stung, R. C. en Van Dorsten, J. A.: *Leicester's Triumph*. Tekst: 79 pp.; met 3 bylles en register, afb. Nr. 2 van die reeks publikasies van die *de Thomas Broese-instituut*, Leiden-Londen, 1964.

Hooffiguur in hierdie publikasie is Robert Dudley, graaf van Leicester, 'n bekende staatskundige figuur wat nie alleen onverbreeklik met die geskiedenis van Engeland tydens die bewind van koningin Elizabeth I verband hou nie, maar ook met die voor-geskiedenis van die Nederlandse Republiek en bygevolg ook tut die voorgeskiedenis van die Nederlandse tydperk in ons geskiedenis hoort.

In 1575 het Willem van Oranje verklaar dat die Nederlandse opstandelinge twee paasie kan bewaandel. Hulle kan vrede met Spanje sluit of die opperbeerskappy aan 'n ander staatshoof aanbid wat hul regte sal verbiedig. Prince Willem en 'n aantal van sy medewerkers soos Marnix van St. Aldegande en Paulus Buys, het in Elizabeth I van Engeland 'n helper in die nood gewin en in 1576 is 'n Nederlandse afvaardiging na Engeland, waar 'n Protestantse groep onder Leicester en Walsingham, wel ten gunste van hulpverlening was, maar nie die krone aan oorneem nie. Dit son verlog met Spanje en goedkeuring van die opstand beteken. 'n Militêre ekspedisie is oorweg, maar hulp het nie gekom nie. Oranje en Aldegande het daartoe hulp van France kant gesoek; Buys het sy oë op Engeland gevestig gehou. Die Franse hertog van Anjou, het met die pro-Franse groep begin saamwerk en nou is van Britse kant die Franse oorheersing op die vasteland gewese. Die vrees en die dood van Oranje (1584) het tot die ooreenkoms van Nonsuch (1565) gelei. Troepe is gestuur onder Leicester, maar die moordkonde het begin demdat die gesag van Leicester nie behoudlik omskryf is nie.

Waartoe hierdie verskille gelei het, word in hoofstuk IV van die publikasie beskryf. Uitvoerig word die intog van Leicester en sy gevolg in Nederland beskryf en aangeleue hoe simboliese alles gedra is om nadruk te lê op 'n Brits-Nederlands samestelling onder een staatshoof. Ook word aangeleue dat Leicester onbepaalde mag beoog het en dat die siening nie deur Elizabeth gedeel is nie, wat tot normaal van ramp nie behoudlik deur Leicester toegelg is nie. Ook in Nederlandse kringe het verskillende menings t.o.v. Leicester se posisie ontstaan. Samewerking en 'n van ontynde plan het ontbreek, terwyl Elizabeth haar onderhandelinge met Spanje voortgele het. Teen die midde van 1586 was, as gevolg van hierdie en ander oorzake, Leicester se kance op welasie om sy plannet in Nederland te verwesenlik, iets van die verlede.

Hier stultig die verhael waartoe die gevolg uitvoerig in Nederlandse geskiedkundige werke beskryf is en uiteindelik tut die vertrek van Leicester en die ontvang van sy ontslagbrief (1588) gelei het. *Leicester's Triumph* vul ons kennis oor die geskied-te periode, nie alleen aan nie, maar laet ons ook die dryfvere beter besef wat daartoe gelei het dat die Nederlanders in 1588 besluit het om die hoog-re gesag nie weet aan 'n buitelandse heerser aan te bied nie, maar om 'n pusing aan te wend om op eie bene te staan. 'n pusing wat nog in dieselfde jaar tot die stigting van die Nederlandse Republiek gelei het.

J. Planger.

Nye, R. B. en Morpurgo, J. E.: *The Birth of the U.S.A.*, 2 dele 1965, A Pelican Original, 766 pp., 6/- en 6/-.

Hierdie boek behandel die V.S.A. vanaf die begin tot hede. Die skrywers, 'n Amerikaanse en 'n Engelman, behoor hulle tema uitstekend en skryf vlut. Die twee skrywers het 'n weerlopende invloed wederzyde ervaarfen sodat die boek nie uitdruklik vanuit 'n Amerikaanse of vanuit 'n Engelse gesigspunt geskryf is nie. In die verlede

het daar baie lekke verskyn wat ō in verbanding van die V.S.A. Inten ō ōn volgegende handing weerspieël.

Die skrywers beantwoord die vraag in hoeverre koloniale Amerika die kind van die 16de, 17de en 18de eeu Brittanje was; in hoeverre is sy idees, sosiale gewoontes, politieke en ekonomiese vooruitgang deur Atlantiese invloedse bepaal? In hoeverre was die breuk met Brittanje in 1776 'n rebellie of tot watter mate was Britse idees en kultuur van die Amerikaners verantwoordelik vir hulle opstand teen tiranie?

Die vraag is in hoeverre die Amerikaanse geskiedenis die gevolg was van interne kragte soos grensuithreiding en -ervaringe of die gevolg van Atlantiese invloede. Daar was 'n neiging om ōf die een of die ander te oorklemtoon; bogemelés skrywers probeer die kulturele bewys. Hulle gaan ook aan hoe Kanadese en Wes-Indiese invloede die gang van die Amerikaanse geskiedenis beïnvloed het. Ons sien Engelseprekendes in die Nuwe Wêreld wat geleidelik tot Amerikaners oorgaan is. Die regering in Londen het ook daartoe bygedra dat die proses van Amerikaanse verhouding is. Nietoestaan die aankoms van so baie Europese immigrante het die taal en karakter van die nuwe volk tog basies Engels geblee.

Wat nog tekentoon meer word, is dat die skrywers die geskiedenis van die V.S.A. binne die patroon van wêreldgeheurtensse behandel. Ons kry 'n suiwer begrip van die rolle van die leidende nasie in die Atlantiese kultuurkring. Die klem val veral op die groei van Amerikaanse idees, politiek, kunst, godsdiens en omgewing. Die skrywers het daarin geslaag om in 'n nuttedop 'n oorsig te gee van die Amerikaanse geskiedenis wat oor die eeue ontwikkel het.

F. A. van Jaarsveld.

Wallis, H. C., Haman, J. H., Van Zyl, A. B. K. en Rosta, H. J.: In search of Facts, Voortrekkers. Johannesburg, 1965. 243 pp.

Hierdie boek wat 'n vertaling is van *Prose en Feite* is bedoel as 'n werkhoeke vir senior leerlinge. Dit is gebaseer op die teekboek van F. A. van Jaarsveld en Theo van Wijk. Dit bestaan uit kort en lang verses oor die Europese en Suid-Afrikaanse geskiedenis. Die laaste afdeling bevat memorandum vir die beantwoording van tipiese eksamenvrae.

Dit is 'n boek wat bruikbaar aangewend kan word by die oorspronklike handboek.

F. A. van Jaarsveld.

De Villiers, H. H. W.: Hivonia: Operation Mayibuye, Afrikaanse Prys-Boekhandel, Johannesburg. pp. 120, illus.

The brilliant police coup that resulted in the seizure of a group of dangerous saboteurs and conspirators at "Hilicholm", Rivonia on the afternoon of the 11th July, 1963 set in train a series of sensational events. It was to be followed shortly by the escape from their cells of two of the leading white detainees, Caldrick and Wolpe and two South African Indians on the 11th August, and by the mysterious destruction of a Dakota aeroplane at Francistown on the 30th August. These startling happenings had all the elements of high drama and were grip to the will of newspapermen in South Africa and overseas. The evidence that was led at the trial in Pretoria over the period 9th October, 1963 to the 12th June, 1964 was hardly less gripping in its disclosures.

There could be few more competent narrators and analysts of the course of the trial than a former Judge of the Appeal Court and Judge President of the Eastern

Cape Division of the Supreme Court. His review of the evidence led clearly discloses the malevolent role of Communist influence in the so-called "National High Command". The book has some obvious defects: it shows signs of having been hastily compiled for issue within a short time after the passing of sentence and it contains passages of comment on general South African policies that tend to be subjective or which could have been qualified in rather more critical fashion. The author was at pains to counter flagrant distortions of events and conditions in the Republic that had been published abroad. He subscribes to the majority view of the electorate on the virtues of separate development.

Many questions remain unanswered. Jurists of the future will doubtless debate the terms of the indictment - whether the charge should have been high treason rather than sabotage. It will probably be shown that the Rivonia trial - the forerunner of various other arrests and convictions - broke the back of a wide conspiracy to topple ordered society in the Republic. But who were the master-plotters behind the scenes? Was it inspired by Moscow or Peking or merely the work of "independent" local cells? The National High Command's loss of documentation as reflected in wads of expensive memoranda and the finding of no less than 106 maps point to a rather amateurish approach. Direct agents of the Krenette, our suspects, would have acted in a more efficient and secretive way. It would be interesting to know what motives entered into the actions of the plotters, particularly the white men involved. Possibly some of them were indeed with the mission of their creed and saw themselves as latter-day Robin Hoods, overthrowing the "rich and privileged" to provide a marxist-paradise for "the poor and the oppressed". What seems more likely is that it will be shown that many of them were men with grudges, disgruntled misfits in a society that had rejected them or failed to acknowledge their "worth". The Rivonia trial and its sequel may well give rise to a considerable body of literature; any future writer cannot fail to take note of the authoritative and weighty clues of Mr. Justice de Villiers.

A. M. Dewey.

Fyfe, Christopher: Sierra Leone Inheritance, pp. 352. Oxford University Press, 1964. Price R2.50.

This work by the author of *History of Sierra Leone* and *Short History of Sierra Leone*, is a collection of documents illustrating the history of Sierra Leone. The documents range from recorded traditions covering the pre-historic period to the modern post-war period with as climax the granting of independence to this West African country in 1961.

The cultural and historical background of the peoples of Sierra Leone is cross-gained by a multitude of outside influences. The basis of the country's cultural heritage is the early indigenous inhabitants with their multifarious tribal divisions and languages. From the thirteenth century the inhabitants of the hinterland area came into contact with Islam which was carried to the coastal peoples by the peoples of the central Niger area. From the fifteenth century the inhabitants of the coastal area came into close contact with Europeans. By the eighteenth century the British influence was dominant and the coastal area became a British territory. British interest in the country vacillated, however, with the result that by the end of the century French penetration into West Africa had extended so far as to curtail extension of British influence far inland. It was at the same time French activity inland that forced the British hand and resulted in the proclamation of a British Protectorate over the hinterland beyond the coastal area. Although the coastal

people were from the beginning of their contact with Europeans under the influence of European civilization — and the results were, from a European's point of view at times strange, the welding of the cultural diversified people of Sierra Leone into a political and administrative unity became apparent only after the beginning of this century.

Mr. Fyfe, in selecting documents to illustrate the history of a people over many centuries, naturally, because of space, was forced to select only those that were typical and illustrative of the country's history. Nevertheless, if these documents are read together with existing histories of Sierra Leone, the reader's view is inevitably broadened. The earliest documents, reflecting the country's traditions and history before contact with the European was made, are, though few in number, a valuable mine of information for the cultural anthropologist. The documents illustrating the contact between Europeans. Narratives i.e. slaves freed from slave ships and released in Sierra Leone, are both instructive as well as entertaining because the contact between these people with various outlooks and stages of development is an object lesson in the problem of acculturation.

Since Sir Charles McCarthy's time these heterogeneous peoples of the land that was often called "the white man's grave", was knit together by means of education and religion. Thus between 1807, when the British Parliament declared the slave trade illegal, and 1838 when the last shipment of freed slaves were brought into Freetown, about 50,000 were freed in the Colony. These freed slaves who originated from various parts of the West African coast, had to be resettled and absorbed into the polyglot community of the coast while in the hinterland the various tribes had to adapt themselves to the idea of being administered and absorbed into Western Civilization. Their reaction to foreign influence, i.e. British officials and taxes, was often violent as witness the Mende war of 1838. Some of the British attempts to knit these peoples together sometimes bordered on the ridiculous especially at a time when British officialdom was beset by the idea of "Indirect Rule" which policy seen from the distance of to-day, was an attempt to strengthen tribal patriotism in the face of forces that were eventually to prove too strong for an archaic form of communal life. The Be School prospectus of 1905 which aimed at the education of future chiefs reflected muddled educational concepts by the authorities and perhaps makes for nostalgic reading by those who had witnessed the "winds of change" sweeping over Africa. Paragraph 8 of the prospectus reads as follows: "Special care will be taken to strengthen the tribal patriotism natural to the pupils. Mendi pupils will be taught in such a manner as to make them prefer Mendi land to any other country, so with Temneses and all the various tribes, represented in the school . . .". But by that time the tide had already turned against colonialism and the reaction pointed at an anti-white attitude gathering momentum as is reflected in an editorial of the *Sierra Leone Weekly News* of 1912: ". . . when the white man came to us a hundred years ago, it was as an angel; he held in his hand a white wand, tipped with gold, and in his eyes there was a light as of Heaven . . . but alas! . . . The Angel of peace has changed into a veritable Assyrian . . ." The Creoles were staunchly grateful for the benefits bestowed upon them by Britain in former years, but they had become disillusioned.

The final chapter of this collection of documents reflect the political background to Sierra Leone independence. These documents such as the National Congress Petition of 1920, the Slater Constitution, extracts from British Parliamentary Debates on British Colonial Policy and others are invaluable material for the student of African Affairs who is unable to make personal use of overseas archives.

T. S. van Hooyen.

Lloyd, Alan: *The Drums of Kumasi — The Story of the Ashanti Wars*, pp. 208, Longmans, 1964. Price K2-70.

This is yet another addition to the spate of works, historical and otherwise, on Africa that have appeared since the end of colonialism in the greater parts of Africa. The author retells the story of the gory and sometimes frustrating battles between the British and Ashanti from the beginning of the nineteenth century to the final battles that resulted in the occupation of Ashanti at the turn of this century. The occupation of Ashanti and the Anglo-Boer war was simultaneous in time and was a fitting climax to the imperialist Victorian era.

Mr. Lloyd did not attempt to write a scientific history of the various battles which, if it were attempted, would have gained in voluminousness, but at the same time would have lacked readability. The author avoided reconstruction and concentrated on the retelling of the story, making profuse use of eyewitness accounts of the various battles, skirmishes and human dramas that were enacted when British colonial policy resulted in British forces, albeit small in numbers, crossing the Pra River and fighting their weary way through thick and oftentimes nearly impenetrable forests to Kumasi, the capital of the Ashanti Confederation. Kumasi was like a magnet, luring the imagination of the professional soldiers with dreams of glory, and urging on those who believed in the myth of the rich rewards awaiting those who could conquer the infested forests that guarded the road from the coast to the capital of the Ashanti. The ability and military acumen of the Ashanti warrior was underestimated by the gentlemen soldiers of Aldershot. It was the determined and brilliant Sir Garnet Wolseley who broke with military tradition and forced the military big-wigs to a rethinking of military strategy. The near impossible terrain on which these battles were fought, the elastic strategy followed by the Ashanti, who remained invisible in the forests and refused to conform to the accepted principle of massed assault, was a painful introduction for the British soldier to fighting conditions to which he would have to adapt himself in the conquest of a vast empire in Africa. The first attempts to subdue an enemy that was completely underestimated as far as its military prowess and fighting ability was concerned had something of a lugubrious quality about it. In 1824 Sir Charles MacCarthy led an army into the interior. He had received very little support from the British government and even less sympathy from the British public for a venture that from the start seemed foolhardy. His underestimation of the fighting qualities of the Ashanti warrior resulted in tragedy -- Sir Charles' head was removed to Kumasi, where the skull became a prized exhibit.

Fifty years later the temper of the British public had changed. The officers and soldiers of Wolseley's force were public heroes and their success created the necessary image of empire in the public mind that would result in the establishment of an African empire. The acceptance of the principle of imperial expansion and the necessity of accepting "the white man's burden", resulted in a complete misunderstanding of the impact that British expansionism would have on the native mind. The symbolism that the Golden Stool had for the Ashanti was completely lost to a man like Sir Frederic Hodgson, who, one feels, never really understood the tragic issues that were at stake in the last bitter struggle of the Ashanti. The famous but heroic three-month siege that he endured at Kumasi with such stoic fortitude makes poignant reading at a time when the principles of imperialism that moved these men to such heights of self-sacrifice no longer exist.

With the disappearance of British colonialism from the continent of Africa, a general reassessment of the imperialist factor in African history is on the way. The tendency at present, however, is to generally write down the meaning that

the imperialist factor had no African, while at the same time the tendency exists to denigrate the achievements of the representatives of imperialism as such. The prevailing judgements on the ethics of empire is to a great extent hostile, and although Mr. Lloyd did not attempt to present an enquiry into the motive behind imperialist expansion of the nineteenth century, his choice of material and interpretation of the Ashanti wars borders on the satirical, and his stress on the "horror aspect", false but dogged heroism of the British soldier, effectively destroys the image of glory that surrounded these battles soon after they took place. He writes for a public who is no longer stirred by the skill of Scottish bagpipers and feel slightly puzzled by the martial air reflected in the paintings of those professional soldiers who brought glory and war trophies to the British Isles and today look down emptily from the walls in the military academies where a new generation is trained to grapple with the problems ahead. The things that matter have changed their meaning irrevocably during the past sixty years.

The reader will enjoy reading this book. Mr. Lloyd does not overburden his story with detail, but has a fine understanding of relevant facts. He does not belabour old points of view with long argument, but relies on his fine sense of humour to debase old views. Even on the contents page the reader will be struck by phrases like "Black King takes White Knight", "A Kind of Battle", "A Kind of Success", etc.

This book cannot be regarded as an authoritative work on the Ashanti wars. It does, however, contribute to the crystallization of a new point of view regarding the course of these wars, and the motive that drove the men who undertook them.

T. S. van Noyen.

Murray, Maritzekal: Under Lano's Head, earlier days at Green Point and Sea Point: pp. X, 168, 60 Illustrasies en een in kleur; A. A. Balkema, Kaapstad, 1964.

Hier het ons 'n baie aantreklike populêre geskiedenis van Seepunt en Groenpunt van die vroegste tyd tot die periode van die Verenigde Oos-Indiese Kompanjie tot vandag. Aanvanklik was Seepunt (met Groenpunt) 'n afsonderlike munisipaliteit.

Die veestigings inwoners van Kaapstad het baie 'n plekkie hier gehad en, veral in die tweede helfte van die vorige eeu, was dit 'n sosiale gewoonte om gedurende die warm seisoen na die baie lugtige Groenpunt te trek. Gevolglik loop ons nogal baie besonderhede oor die vooraanstaande families wat in Kaapstad en in Seepunt gewoon het, en oor die nu herenise, vanaf die betekenisvolle vrou: sosiale-huis, tot die later 19de eeu-huis. Hoeveel van daardie familiename vind ons vandag nog onder die leidende persone van die Republiek!

Die geskiedenis begin met die ou besittings Seepunt en Groenpunt, wat met verloop van tyd in steeds kleiner plekke opgesny word, sodat die erwe vandag niks anders meer as gewone stadsewe is nie. Die eendheid van hierdie proses het veral in die jongste tyd skrikbarnd toegeneem. In 1813 het daar nog slegs veertien families in Groenpunt gewoon!

Toenemende bevolking bring meer ingewikkelde organisasie. Ons volg die munisipale groei, die natuurvoorsiening en sy onbillikheid, die ontwikkeling van die dorp, kerk, skool, van afleiding en sport, en die merkwaaardige geskiedenis van die groei van twee en agterwoë na Kaapstad, soos die in die vorige eeu en in die eerste kwart van hierdie eeu ontwikkel het en vervolgens verdwyn het.

Die tipiese 19de eeuise rus is vandag vervang deur 20ste eeuise gejaagdheid. Dit moet mens verwag. Baie senuiger is die ekrikwekkende aantal aantreklike ou-styl geboue wat, veral na 1950, afgetreek is. Menige statige ou huis is deur 'n nuwe

hok woonstelle versprek, wat dikwels dieselfde naam dra, maar wat in skoonheid tog baie meer agter bly by die oorspronklike gebou.

'n Streeksgekieiedenis is dikwels daartoe geneig om 'n droë opnoeming van feite en name te word. In hierdie boek het Marischal Murray ruimskoots daarin geëlaag om dit te vermy. Met smaak en humor word sommige familievoorval vertel, want hy soms 'n lokale skandale nie verswyg word nie. Ons maak kennis met merkwaardige, menslike figure, soos Henry Solomon, wat so veel tot die ontwikkeling van die gebied bygedra het. Daar was mr. Crowe, 'n vroeëre operasjonger, wat later rustig 'n optekerswinkel gebou het. Aantje Somers, die man wat in vroeëre tydgeeloop het en vir die jeug algemeen as passievolle diensgesoen het. En daar was J. C. Wroble, 'n bekende advokaat, wat kon hipnotiseer en blykbaar veral in die strate van Kapsstad opmerklik veel sukses geluk het!

Dit is hierdie soort streeksgekieiedenis wat vir ons historiese kennis waardevol is. Dit is ryk aan besonderhede en skilder die lokale sfeer. Die afbeeldings is duidelik en besonder goed gekies. Dit wêre geen verbasing nie dat die boek binne een jaar reeds in 'n tweede druk verskyn het.

F. G. E. ***

Drascher, Werner: Die Rassenpolitik in Süd-Afrika 1652 bis 1910. Sonderdruck aus *Saeculum* XV, 2, 1964, Verlag Carl Albert Freiburg-München.

Professor Drascher het reeds in Suid-Afrika bekendheid verworf met sy objektiewe geskiedskrywing oor koloniale aangeleenthede. Sy *Schuld der Weissen* wat ook in Engels verskyn het, het Suid-Afrika op uiteenlopende wyse binne die raamwerk van dit tydperk van die Anti-kolonialisme behandel. Intussen het hy verder oor Suid-Afrika gelees. Hy het 'n uitstekende leskennis van Afrikaans. Wanneer hy hom oor Suid-Afrika uitlaat, is sy mening van sake nie net op Europese bronne gebaseer nie, soos dikwels die geval is met alle oppervlakkige Amerikaanse of Britse boeke. Om dié rede kry ons nie 'n eenzijdige beeld van wat op rasse-terrein hier aangaan nie. Die skrywer verstaan ook skrywers oor Suid-Afrika dus hulle hul eers goed op die hoogte moet stel met die feite en dat, vir 'n voorbeelding kennismaking oor die *milieu* en die atmosfeer waarin die feite hulle afspeel, 'n voorvereiste is (p. 205). Daarom moet die leser ook besoek word. Dit is die plig van 'n historikus om hom in die woorde van Joseph Vogt daarmee op hoogte te bring gedagtig daaraan „wie sehr die Atmosphäre des Geschehens ein historisch bedeutsames Element ist“.

Professor Drascher het sy trake van 'n kort oorsig van die rassebeleid in Suid-Afrika in hierdie geleentheid. Sy uitgangspunt is dat 'n oorsig die huidige situasie nie kan verstaan sonder om na die werking van die probleme vanaf die begin te verwys nie. In voelstug skets hy derhalwe die samestelling van die diverse elemente wat die bevolkingspatroon van ons land uitmaak. Hy verduidelik die patriargale stelsel van die Katalane en Republikeinse Boer: wat die Nie-blanke goed behandel en nie soos die Amerikaner of Australiër die Knisvulle of Inboorlinge uitgeroei het nie. Die rede is te vind in die feit dat die Nie-blanke as arbeider gebruik is. Hy skets die aanlag van die ontdekking van diamante en goud op die samelewing en die verspreidings opvattinge van Boer en Brit — hoewel beide staan vir blanke supremasie. Ons kry die Afrikaner se geestelike agtergrond te sien wat sy houding teenoor die Nie-blanke bepaal het. Die hofhouding moet dus nie verdoem nie, maar eerder begryp hoe sy opvattinge hom in 'n veranderde wêreld in houding gebring het met die „wêreldmening“ wat veral deur die Liberalisme van die Weste en die sydele en pan-Afrikaanse ideë van die Afro-Asiatiese wêreld samelewing en omvergewerp wil sien. Hy tron aan dat die Afrikaners, wat dit eedlik bedoel om 'n rassepatroon hier uit te

werk wat reg aan elke groep laat geskied, nooit sal kapituleer onder die druk van hulle toe. Die rede is dat hulle hier 'n taiste, 'n ruderend het wat hulle toe die bitterste sal verdedig.

Die skrywer skets die hoofte van die wending van die rasse-situasie met helderheid en bring dan al die verskillende elemente wat in die huidige samelewing 'n rol speel op hulle historiese plekke in die prentjie. Steeds word op motiewe en die historiese houdings gewys. Doordat word dit duidelik dat die blankes hier nie hooftogte is wat "ontvrek" uit allerlei buse motiewe aan die hitteland glo nie: dit gaan om die handhawing en voortsetting van die Wraangse kultuurgoed in Suid-Afrika ewe as om die behoud van die Nie-blanke wat nou eis aan hom is. As nie-wêreldskrywers so goed op hoogte met ons toestand is aan prof. en Derscher sal ons 'n veranderde beeld van die Republiek te sien kry. Maar dan vereis dit kennis van ons verlede — ook van wat die Afrikaner daartoe bygedra het — en die wil tot objektiwiteit.

F. A. van Jaarsveld.

Oberholster, prof. J. J. en van Schoor, dr. M. C. E.: Die Nadeloits Gereformeerde Kerk in die Oranje-Vrystaat, N.G. Kerk O.V.S., 293 pp., 1961.

Hierdie werk het tot stand gekom as herdenking aan die geconstitueerde N.G. Kerk in die O.V.S. 1864-1964. Daar was behoefte aan 'n omvattende geskiedenis tot op datum. Prof. G. B. A. Gerüener se werk *Die Kerk in die Transvaal* dek dit net tot 1900, terwyl die talloos getal geskiedkundige werke nie 'n geheelbeeld van die Kerk laat sien nie.

Die boek bestaan uit twee dele: die geskiedenis van die Kerk en sy werksaamhede in die O.V.S. Die eerste deel is geskryf deur prof. J. J. Oberholster en dr. M. C. E. van Schoor. Eersgenoemde het die eerste hoofstukke, „Die N.G. Kerk in Migrasie“ en „Die Kaapse Kerk in Transvaal, 1837-1862“ geskryf. Dit is 'n ontspannende, sistematiese verhaal van die Trek- en vestigingsjare in die Republiek en berus op sekondêre werksaamhede eus. behandel. Prof. Oberholster sluit die historiese oorsig af met 'n lewendige beeld van die werk van verskillende persoonlikhede.

Hierby sluit ook dr. M. C. E. van Schoor se hoofstuk „Die N.G. Kerk in die Vrystaatse Republiek, 1864-1902“. Dit 'n tydperk wat hy uitstekend behaar en hy skryf met insig en in vloeiende styl. Die benadering is ook sistematies. Onder andere word die selfstandigwording, die kerkele, die verhouding tussen kerk en staat, sinodale werksaamhede eus. behandel. Prof. Oberholster sluit die historiese oorsig af met „Die eerste sesig jaar van die 20ste eeu“, 'n hoofstuk wat waarsy tydgenootlike aard hê eis aan die navorsers stel. Alle materiaal moet uit oorspronklike bronne geput word. Die skrywer het baie goed gekoep van sy taak en op besondere helder wys 'n oorsigtelike beeld geskep. Hy het o.a. gewys op die bestel van die Kerk na die Ontrug, op sy verhouding tot die staat, die studiebure en die vestigings- en oorgang van die N.G. Kerke in Suid-Afrika.

Die twee skrywers behandel hulle taak in 'n gees van objektiwiteit en hly om onkrities waar daar skewe voorstellings, veral vanuit Hervormde kant, van die Vrystaatse Kerkgeledes te gree is nie (p. 60). Ons vind aanwysende uiteensettinge van moflow vir die houding van die Kaapse predikants tydens die Groot Trek (p. 41) en duidelikheid oor die onvaste kerknaam. Die benaming „Nederlandsche Hervormde Kerk“ in die konstitusie van die O.V.S. het toevallig daarin geslaag omdat die opsteller daarvan, 'n Nederlander, beter vertrou was met hierdie Nederlandse woord. Die Vrystaters het hulle kerkeword aan die naam „Gereformerd“ gehou (p. 61). Nietemin stande die feit dat naerastse studente met die hiebring van bronne gehelp het en

die werk onder druk voltooi moes word, is dit geslaagd en 'n voorbeeld van wat deur saamwerking van historici bereik kan word.

Die tweede deel van die boek is deur verskillende predikante opgestel, o.a. ds. J. C. du Plessis wat 'n hoofstuk oor die A.G. Kerk en die Onderwys" geskryf het; ds. D. S. Snyman wat verantwoordelik was vir „Die Kerke en die Sending", ds. H. S. Thobani wat die „Diens van Barmhartigheid" behandel het, en ds. H. S. Theron en J. J. Driebeer wat oor evangelisasie en die kerkkantoor geskryf het. Die deel oor die kerklike werk-aandagte is 'n goeie aanvulling by die eerste deel omdat dit die gees van die kerk weerspieël.

Die boek is op glanspapier gedruk, bevat talryke illustrasie-materiaal, het verwysings naderaan die bladsye en is versien van 'n literatuur- en bronnelys en 'n Indeks wat die gebruik vergemaklik.

F. A. van Jaarsveld,

Krüger, D. W.: Paul Kruger deel II 1888-1900. Afrikaanse Pers-Boekhandel, Johannesburg 1963, 310 pp.

Die eerste deel van hierdie biografie het reeds in 1961 verskyn. Dit is alreëde verwelkome, veral omdat vyf-en-veertig jaar verloop het voordat 'n biografie van een van ons grootste staatshoofde in Afrikaans die lig gesien het. Die biografie veris dat die lewe van 'n man in die middeltyd gestel word: sy leiding, reaksies en sundeel in die gang van sake, en dié moet sielkundig beantwoord word. Die 'n taak wat baie besonderhede veris en inlewing in die historiese persoonlikheid. Sulke besonderhede berm nie in offisiële aankke nie, maar veral in onopseggelike berigte van in tydgenootlike koerante, notasies, berismeringe of koutekeninge van amptenare te vinde is. Dit veris besonder wys leeswerk veral met die oog op die persoonlikheid en karakter van 'n mens. 'n Biografie wat die psikologies van die Suid-Afrikaanse Republiek van die begin tot einde dek, vers geweldig wys leeswerk wat tyl en gehuld veris. Die kenmerke wat 'n mens aan die historiese persoonlikheid toeskryf, moet nie 'n opsomming wees van wat in bestaande werke voorkom nie, maar gedetailleer word uit die oorspronklike bronne.

In die werk van prof. Krüger het ons 'n goeie samevatting en interpretasie van die lewe en persoonlikheid van president Kruger. Die skrywer deel ons toe sy nie werk mee: „Die algemene uitgangspunt was dat ek met 'n biografie besig was om nie 'n geskiedenis van Paul Kruger en sy tyd nie. Anders sou ek die werk ter nouernood in 'n halfdrysde dele afgehandel kon het. Die navorsing het grootlike vertroue op 'n oordeelkundige keuse van bronne wat wesenlik tot die rekonstruksie van die Kruger-figuur kon bedra. Dit beteken dus hoegenaamd nie dat die finale woord oor hierdie groot Afrikaner gesprok is nie, hoewel ek in alle bescheidenheid darf besweer dat ek wel die essensiële mens voorgedtel het" (p. 305). Prof. Krüger het ook bevind: „Die oerlyge laare artikels oor Kruger in koerante en tydskrifte was meestal onbruikbaar, as vynde geleentheidsartikels van populêre aard . . . 'n Uitsondering is gemaak in die geval van sulke bedraes deur tydgenote van Kruger of wat die resultaat van geleerde navorsing is."

Daar is goed gekrewe en inspirerende gelyktes in hierdie biografie sans nader anders die twee, derde en laaste hoofstukke.

Die boek begin in 1882 en volg president Kruger se besoek aan Engeland en Europa. Dit behandel sy houding teenoor die aansae van die Imperialisme, die Uitlanders, sy ideaal om 'n wew te vnd, sy houding teenoor die burgers, regter Kutsé, sy optrede tydens die Anglo-Boere-oorlog en sy ervarings in Europa.

Die styl is vloei. Die skrywer is 'n goeie verteller. Hierdie boek verdien 'n wyse leserskring. Dit die beste biografie wat tot op datum oor president Kruger geskryf is.

Interessante gegevens oor Kruger se persoon of Kruger in sy tyd kom in hand 16 van C.O. 291. Onder andere word daarin deur 'n amptenaar wroeg op die President se besoek aan Highclere: „Kruger greatly enjoyed some home brewed ale which Lord Carnarvon gave him and talked about lion hunting.” Interessant is ook die verslag van die Engelse amptenaar in Nederland, n. Stunet, Foutou en Robinson, oor die President se besoek wat hy aan verskillende stede deur gebring het (C.O. 291 hand 13). Hierdie rapporte stel die eenvoudige Boer teenoor die gesofistikeerde Nederlandse suidewing, waarin sekere versnederende gevolgtrekkings gemaak is. Grappig is die wye waarop die Londense amptenaar met president Kruger in hulle konteraksies op dokumente gespot het: met sy aankoms in 1888 en sy besoek aan Parys in 1894. Een het by. onopgetekend: „On dit that Mr. Kruger was dreadfully shocked at the sight of ladies in low dresses.” Die verskrikking van die President in die wê van ander is 'n interessante toets en werp lig op sy agtergrond. W. C. Robinson, 'n lid van die Britse konsulaat in Amsterdam, het by. op 18 Maart 1894 berig: „I could form my own opinion as to the manner which they (deputasie) worthily represent and I may say that this opinion is shared by many of the higher classes here with whom they have shown for the first time came into personal contact” — woorde van verkleining oor die Deputasie en die Boersvolk het nie uitbrek nie. Oor die President is onder andere berig: „He has no moral courage and his language is generally that of the lowest Boers.”

'n Verdere interessante punt is die lang verlaas wat opgetel is van die konferensie van president Reitz en Kruger in Potchefstroom in Maart 1889. Daar is kom die mens Kruger en sy wese van optrede, sy politieke insigte en houdings besonder goed uit. Dit geld ook die nouke van die Volksraad wat by uitsifting heel verassende dinge oor die gebeue, of houding, leiding en werkgang van die President openbaar.

Professor Krüger het wyd gelees. Hy het klein geld op die oustuiwe kant van president Kruger se lewe. Hy staan nie onverskillig teenoor hom nie; hier en daar is hy selfs op kleiner punte krities. Sy teenstanders soos ds. S. J. du Toit, Piet Louber, Schalk Burger en die Britse gaswerkers kom troulik ontleidend uit die stryd, sons ook Kaapse elemente.

Tereg het prof. Krüger opgemerk dat hy 'n nu bekende aan ons voorgestel het en dat heelwat fasette van sy lewe nog in die toekomst deur verdere navorsing aan ons openbaar sal word.

Hierdie biografie is 'n welkome toevoeging tot die Krugerliteratuur. Elke liefhebber van ons geskiedenis behoort hierdie boek te lees.

F. A. van Jaarsveld.

Hins, P. G.: Prisma-tweelingsids. Overijssel, Gelderland, Utrecht. Prismareeks 925. Stapelstudekgawe, met kaarte. 256 bl. Utrecht. 1964.

Terwyl H. Siekema in nr. 924 van dieselfde reeks die drie noordelike provinsies van Nederland behandel het, word hier die middel van Nederland deur P. G. Hins beskryf. Die titel van die boek is enigens misleidend omdat daar meer behandel word as wat aanvanklik verwag word. Daar is die aardrykskundige beskrywing van die drie provinsies, die middels van bestaan van die bevolking, die beskrywing van die bosomere (tipe: streekiale karaktereïenskappe, klederdragte, folkloer), die geskiedenis, die ekonomiese geskiedenis, besonderhede oor kuns en kultuur, die verskillende tipe plaaswoning (19-21) en die beïnvloeding van die streek deur stede in die weste soos Amsterdam. Graag sou ons in hierdie gedeelte ook 'n paar besonderhede wou sien uit oor die

wedersydse beïnvloeding in die oostelike grensgebied (van Gelderland, Hunsreeks) en, waar dit die volgende onderwerp betref, inner ont die historiese ontwikkeling van die waterlinie. In die paragraaf „Handen met de wereld“ (bl. 25) is Jan van Riebeeck wel genoem, maar word oor die hoof gesien die feit dat die Transvaalse volkslied op 7.1.1876 vir die eerste keer in Arnhem in die openbaar gespeel is (G. van Rhee). Na 'n hoofstukkie oor die verklaring van benennings soos „hewaren“, „de hoes“, „scholtenhoer“ e.d.m. volg 'n groot aantal insiggewende gegewens oor steds, dorps, riviere, monumente e.d.m. Aan Culemborg is ruim 'n bladsy gewy (79). Ongelukkig ontbreek in die beskrywing 'n vermelding na A. van Diezen. Interessant is die beskrywing van die jongste Spideseepolder, Oostelike Flevoland, met 'n oppervlakte van ruim 100.000 marg en die dorpe wat uitgeloë of reeds in aanhou is, soos: Biedinghuizen, Drontou, Lelystad en Zeewolde. Van die ou stadkerns van ou stede soos Amersfoort, Utrecht en Zwolle is kaartjies afgebeeld. Behalwe vir toeriste, is die publikasie ook van belang vir hulle wat die geskiedenis van die betrokke gedeelte van Nederland bestudeer.

J. Ploeger.

Baumgart, Fritz: Kalender der kunstgeschichten, Urismnreeks 960, 150 bl., met registers van kunstenaar en plekke. Utrecht, 1961.

In hierdie publikasie wat oorspronklik onder die titel „Das Kunstgeschichtsbuch“ in Frankfurt a.d. Main verskyn het, het prof. Baumgart, wat as bondgenoot in kunsgeskiedenis aan die humanitiese fakulteit van die Tegiese Universiteit (Berlyn) werksaam is, 'n poging aangewend om in chronologiese volgorde 'n oorsig te gee van voornaamste Europese kunstwerke wat oor 'n tydperk van meer as 25 eene tot stand gekom het. 'n Voorbeeld van die bewerking is die volgende: 1605 Pellerhuis van Jakob Wtff in Neurenberg; Tolhuis van Anton van Obberghen in Danzig (Gdansk); „Die dood van Maria van Caravaggio“, Parys, Louvre; Begin van die aarde van die „Place des Vosges“ in Parys.

'n Bruikbare leidraad wat ook met vrag gebruik te kan word, 'n diepgaande en wêreldwye kennis van die kunstgeskiedenis vereis of daartoe aanpoort.

J. Ploeger.

Scott, F. P.: Gregoire Boonzaier. 149 pp., portretfoto's, 8 klein-afbeeldings. 96 swart-wit, in Afr. en Eng.; Tafelberg Uitgewers, Kaapstad, 1961.

Ons het almal van Gregoire Boonzaier gehoor en van sy werk gesien. Maar wat is sy plek in ons kunst, erfenis en vandaag?

Dr. F. P. Scott, mediese spesialis en kunstkritikus van *Die Volksblad* („Petrus“) begin hierdie boek met 'n oorsig van die eerste lewensjare van Boonzaier, seun van die beroemde spynprentekenaar. Die opvallende rol wat die vader in die kunstewerke van sy tyd gespeel het en die invloed wat dit natuurlik onwettig op die seun gehad het, is nie alreem bekend nie. Van kinds af is Boonzaier se belangstelling bygebring vir die werk van die Franse Impressioniste en die Haagse Skool, vir die toneel en die letterkunde, die oostersse kunst en die musiek. Dit is 'n agtergevoel wat, veral in daardie dag, skaars was in Suid-Afrika en wat nie uitgelaat het om op ons skilder 'n hlywende indruk te maak nie.

Gregoire het omgegaan met Wouling, Koster, Van Wouw, en die invloed van hierdie kunstenaars is onmiskenbaar in sy vroeë werk. Hy het se jong seun reeds tekeninge gemaak wat blyk gee van 'n swaare gevoel vir seleksie. Naderhand kry hy ook aanmoediging van Roworth. Sy verdere opleiding het hy in Engeland ontvang.

Hy besoek ook Frankryk, Portugal en Spanje, waar hy besonder onder die indruk gekom het van Utrillo en Braque.

Na sy terugkeer in Suid-Afrika het Gregoire hom besonder beywer vir die stigting van die Nuwe Groep. Dr. Scott gee ons 'n oorsig van die verskillende kunsverenigings wat in ons land met verloop van tyd gestig is en bespreek dan die Nuwe Groep, wat vanaf tussen 1938 en 1953 'n leidende rol gespeel het. Dit is in hierdie jare wat daar ook in ons land baie vermaak en onbegrip vir goeie kuns gehoor het en Gregoire het baie daartoe bygedra om in baie opsigte nuwe tewe op kunsgebied in te bring. 'n Ander jekaal was Boonzaier veral dik lue was om goeie kuns na die platteland te bring. Thans het hy 'n verbluffende sukses gehad. Tegelykertyd het al die rondreis lue in die geleentheid gestel om die die land baie goed te leer ken.

Dr. Scott is veral bewus van die moeilikheid wat hom word by die bespreking van die werk van 'n nog lewende kunstenaar. Die werk groei nog altyd en 'n ontwikkeling in onverwagte rigting is nooit uitgesluit nie. Die bespreking van die werk van Gregoire is egter volkome verantwoord. Boonzaier behoort gedenkwaardig tot die generasie van Wenning, Pierneef, Kuttler, Steyn en Loubaert, hoewel hy self jonger is. Die eerste periode van sy werk is afgesluit en kan soos 'n afgeronde eenheid beskou word. Dit is in hierdie periode dat dr. Scott hom toelê. Die skrywer het ook duidelik die verwyte wêreld wat soms aan Gregoire gemaak word, dat hy met Wenning oppervlakkig naboots, en nie aan die moderne rigtinge saamdoen nie. Terug wê dr. Scott daarop dat die laaste oordeel as 'n deus hestou moet word. Gregoire het homself trou wêls en dit is meer as wat van 'n hele aantal suider kunstenaars vandag gesê kan word. Stilstand is daarom nie iets wat Boonzaier verwyte kan word nie. Elkeen wat sy werk sien, sal onmiddellik moet erken dat hy gedurig groei, stadig, maar seker en grondig.

Dis wys dat daar baie meer van sulke grondige kunshistoriese beske oor ons kunstenaars wou verskyn. Dit is hierdie soort studies waarvan daar in ons literatuur so 'n ernstige tekort is.

Die boek het 'n handige formaat, die afbeeldings is besonder duidelik en representatief, die Meningsbeeldings is bevreemdend. 'n Aantreklike boek deur 'n grondige kenner oor 'n simpatieke kunstenaar.

F. G. E. Ntani.

Pretoria (Magazine of the Old Pretoria Society) Nos. 45 and 46, August and December, 1964.

The Old Pretoria Society (Genootskap Oud-Pretoria) was founded in 1948 and issued its first publication three years later. Since then it has sustained a firm record of continuous activity that many other local historical societies might envy. It is a local historical society and something more, for in addition to publishing facets of the history of Pretoria from 1856 onwards, it has also devoted much time and energy to contemporary and future developments. It would be safe to say that nothing concerning the beauty and dignity of Pretoria, past, present and future, has been foreign to it. In an admirable spirit of co-operation both Afrikaans and English-speaking sections have joined in its work.

The articles in its well-illustrated quarterly have come from the pens of historians, professional men, old residents and younger writers who have been encouraged to take their first plunge into print in its pages. Some of its contributors, e.g., Dr. R. Peacock, Dr. J. J. N. Cloete and Mr. H. M. Rex, have written larger authoritative works on the city's history and growth. In the editions of *Pretoria* one finds accounts of the humble beginnings, of the origins of street names, of the histories of suburbs and

buildings, of schools in the vicinity and of stalwarts like William Skinner, Winnda, Sir Arnold Theiler, Pieterse and of that unwilling sojourner of 1899, Winston Churchill, special correspondent of *The Morning Post*. Any lover of history (and collector of Africana) would do well to add Pretoriana to his stack.

One might wonder whether saturation point has been reached and whether there is much left of the city's history that still has to be written. It seems that there is, and that the twenty year period that followed the Anglo-Boer War is a fruitful field of investigation. The behind-the-scenes activity in Pretoria during the three days of the Rebellion of 1914, for example, would make a diverting study. So would the role of specific communities like the Greeks, the Portuguese and the Jews, and the English-speaking arrivals from Natal during the interregnum of 1877-1881. It might also be profitable to look at Pretoria's past with a little less sentiment and glory. Few Pretorians probably know that the slopes of Maitjies Kop was the site of a camp for "joiners" and their families who were segregated there in 1902 to preserve them from the wrath of their countrymen. Who were the notable exiles of old Pretoria and who qualified for inclusion in its "rogues' gallery"? Pretoria was indeed a town of roses and of blowing furrows, but doubtless too a place of dust, flies and primitive sanitation. The pleasant after-glow of vintage times calls for a mild corrective.

The latest issues of *Pretoria* remind us that in more recent times the Society has set itself the worthy task of identifying historical sites and buildings with suitable plaques. This will foster able pride and be an added interest to tourists. For a decade the Society was among the pioneers of the movement to secure an open air museum and is happy that the outcome is to be, not merely a new local museum, but a South African National Cultural/History and Open Air Museum, representative of the whole country's past.

In its works the Old Pretoria Society has weathered disappointments and setbacks. Its advice has often fallen on deaf ears, notably in the case of the unfortunate siting of the giant Provincial Building that overshadows historic Church Square. In terms of town-planning and the preservation of old buildings and beauty spots the Society can perform but little more than educate, caution and plead. Fortunately the Society has received the generous support of the City Council of Pretoria and the co-operation of other cultural bodies; it deserves no less backing from all the citizens of Greater Pretoria.

A. M. Dovey.

De Tussche. Jacques: Geheime Diplomatie 1935-1945. De strijd achter de schermen in de Tweede Wereldoorlog, pp. 133, prys 110 Belg. Fr., Brepols, Turnhout-Brussel, 1963.

„Wat is geheime diplomatie? Deze uitdrukking is van toepassing op alle diplomatie die niet officieel is, op onderhandelingen die tussen vorsten zonder gebruik te maken van de normale diplomatische organen. Zij slaat ook op het geheime deel van officiële onderhandelingen, dat in bepaalde omstandigheden even wettelijk is; van geheim diplomatie is ook sprake bij de uitvoering van bepaalde spionage-ondernemingen, en bij het sluiten van een intrisie die is opgezet door de een of andere amateur-diplomaat, die, althans in het begin, zonder openbare handelt, aldus die voorwaarden tot ingangende heft.

Hierdie boek, wat ook in 'n Frans, Engels, Duitse, Griekse en Portugese uitgawe verskyn het, gee 'n vlugtige maar tog besonder interessante blik in die geheime onderhandelings wat tydens die Tweede Wêreldoorlog gevoer is. Dit lees hyn ook 'n

spiesaanwysing, maar is tog 'n deeglik polokumentêre, wetskaplike werk. Die skrywer volg die doorgange van die verskillende geheime onderhandelings, maar slaag telkens daarin om die drede, weer benekeer te bring en die groot gang van die oorlog nie uit die oog te verloor nie. Die grint figure wat die tydperk kultureel het, dink telkens weer op, telkens kry mens 'n oorsig op hulle persoonlikhede, maar ook die kleiner, onbekende rolspelers wat bereid was om sonder roem of publisiteit hulle lewensdare aangewyke na te streef en hulle lewensgevaarlike rolle te vervul. In 'n sekere sin kom mens hier nader aan die eg menslike sy van die oorlog as wat jy in 'n gewone militêre geskiedenis sal vind.

Vir die historikus en in besonder vir die aspirant historikus is interessant en baie waardevol die kort bibliografiese omtrekkings wat De Launay aan die einde van sy boek gee. Hy behandel kortliks die vier soorte bronne of „bronnentekens“, soos hy dit noem, waarop hy aangewys was en vestig veral die aandag op die gebreke wat elke soort bron aanleef. Die vier reekse is die volgende:

A. *Die getuigenverklarings*, wat hy onderverdeel in *mondelinge getuigenisse*, soos bv. afvallige tydens die Nieuwewêre-oorlog, *dagboeke*, soos die van Von Haseel, Gôbbels, Giann ens., *memoires*, o.a. die van Churchill en De Gaulle, en die *pers*, hoe propandagias teenydig aan-gewende ook al is;

B. *Historiese verslagen*, onderverdeel in: *Verslagen van joernaliste*, wat meestal net jag maak op die anekdote, *verslagen van spionnes*, wat dikwels voorgesê dat hulle besondere rol die loop van die oorlog beïnvloed het, *verslagen van politici*, wat gewoonlik pleidnis pro domo is, en *verslagen van diplomaten*, wat meestal ook 'n noordreue opvatting van die belangrikheid weerspieël;

C. *Produkte van verbeelding*, onderverdeel in: *apocriefe werke*, waarvan die *Dagboek van Een Braun* die bekendste is, *spohoeke en hou-oorlogse*, soos die van Colvin en Giesend wat sekere gegewens en verwerk dat dit nistlik met produkte van hulle verbeelding is, *romans*, soos die van Malaparte, Siminoy en Plevier wat geen gebelie maak van die fiktiewe aard van hulle werke nie maar wat soms merkworrdig daarin slaag om die atmosfeer te herskop;

D. *Archiewe*, wat hy as ongetwyfeld die belangrikste bronne beskou en wat hy onderverdeel in: *prespekties*, *filmaschieve*, *radio-archiewe*, *diplomatieke archiewe*, *militêre archiewe* en *priva-archiewe*.

Hy sluit af met die volgende behoortswaardige opmerking: „Het doel van de geschiedschryver is het zoeken naar de waarheid, maar laten wij niet vergeten, dat Geschiedenis keuze is.“

F. J. du T. Spiet-

The Two World Wars. Selective Bibliography, Les Deux Guerres Mondiales, Bibliographie Sélective, pp. 246, Pergamon Press, Oxford ens. en Editions Brepols, Brussel ens., 1964.

Bogenoemde werk is een van die uitreaves van die Internasionale Kommissie vir die onderrig van Geskiedenis of die *Commission Internationale pour L'Enseignement de L'Histoire*, om hom by sy Prinses naam te noem. Hierdie kommissie, met as president prof. Émile Lussan van die Universiteit van Leuven en as sekretaris die europske Jacques de Launay, sluit oriens verteenwoordigers in van elk van die volgende lande: Frankryk, Turkye, Duitsland, Swede, Italië, Oostenryk, Switserland, Nederland, Noorweë en Oekraïne. Die meederheid is professore maar daar word ook enkele gewone onderwyers onder hulle getel.

Die opzet van die kommissie is om objektiewe, onpartyske werke oor verskillende temas uit die moderne geskiedenis saam te stel, wat gebruik kan word op skool sowel

as universiteit. Die doel is waarskynlik om die geskiedenis-ondersoekers uit te lig uit die tendensloos-nasionalistiese neigings waaraan dit in die verskillende Europese lande in die verlede onderwerp was om 'n meer objektiewe, algemeen Europese, benadering te probeer vind.

Sous die naam *Annuaire* is die boek onder bespreking 'n bibliografie vir die tydperk 1914-1945. Dit is slegs 'n uitgesoekte bibliografie wat gelukkig nie so omvattend is dat dit die navorsers wal afskeer nie. Of dit verteenwoordigend is van wat in elke land verskyn het, is moeilik om te hanteer.

Die boek word ingelei met 'n uiteenlopende verhandeling in Engels oor die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog, *July 1914*, deur Bernadette F. Schuda, met 'n Franse opsomming daaraan toegevoeg. Dit gee 'n helder oorsig van die gebeure maar is terselfdertied 'n kritiese bespreking van die bronne wat oor die tydperk handel.

Veral die daaropvolgende Inleiding tot die bibliografie van die Tweede Wêreldoorlog, *Une Bibliographie Sélective — From a selective Bibliography* deur Henri Michel en Jean Marie D'Hoop, vind ek waardevol. Dit bevat 'n uiteensetting van die probleme waarmee die geskiedskrywer van die resente verlede, in hierdie geval van die uiters gekompliseerde oorlog, mee te kamp moet. Daar is die uiteenlopende hoeveelheid materiaal, wat onmoontlik deur een persoon in 'n maatskappy deurgewerk kan word en wat die gekoninkmaking van bibliografiese noodsaak. Daar is die subjektiewe karakter wat die meeste van die bronne aantrek. Die belangrikste van die probleme is eger die gebrek aan beskikbare offisiële bronne, want hoewel daar tans heelwat bronne oor die tydperk gepubliseer word, is dit 'n langsame proses en is die prent nog lang nie voltooi nie. Die samestellers stel hulself dan ook die vraag: „Must we give up the scientific study of contemporary history so long as we lack, completely or partly, these official documents which are the traditional munus of the historian? We do not think we should. It must be possible, as now, to draw from this history one truth, a provisional and precarious truth (but what historian believes in the universal and definite value of his truth?) and to fix the image of events as our generation has seen and understood it” (p. 76). Vandaar sien ek dat die meerderheid van die boeke in die bibliografie bestaan uit herinneringe en oorgetuivervalle.

Ten slotte is daar 'n kort uiteensetting deur Jacques de Launay oor 'n sekere wêreld wat in Brussel uitgewerk is waarvolgens die navorsers in 'n oopgeslag kan sien welke materiaal beskikbaar is in verband met wat beskou word as die 60 mees „controversial questions” ten opsigte van die Tweede Wêreldoorlog. Dit word gedoen volgens 'n sekere sistematiese kaartstelsel. Die suk den dan ook die naam van *Electronics at the service of the Historical Critic*.

Dit sal ons te ver voer om 'n uiteensetting te gee van die indeling wat met die bibliografie gevolg is. Die vir die periode 1914-1918, saamgestel deur Jacques de Launay, bevat 194 items, die vir 1919-1939, saamgestel deur Étienne Anghieri, 444 en die vir 1939-1945, saamgestel deur Henri Michel en Jean-Marie D'Hoop, besit 466. Baie van die items het betrekking op meerfelige werke, in sommige gevalle lang reekse dokumentepublikasies. Dan is daar vir die periode van die Tweede Wêreldoorlog nog versamings op 'n aantal foto-, plate- en filmversamelings wat in verskillende lande opgehou word.

Die oorlogperiode wat in die resente verlede agter ons lê, geniet nou eenmaal die intrinsieke belangstelling van die hele wêreld. Vandaar die onophoudelike stroom van boeke wat daarvoor verskyn. Alleen om hierdie rede is die bibliografie waardevol vir die belangstellende leser gee dit 'n oriënterende oorsig van wat reeds verskyn het en vir die navorsers is dit eerder meer onontbeerlik.

Rohde, Georg: Studien und Interpretationen zur antiken Literatur, Religion und Geschichte, pp. 322, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1918.

Georg Rohde (1869-1900) het in Berlin en Marburg gestudeer. Daarna was hy 'n assistent aan die Universiteit van Marburg. Gedurende die tydperk 1935-49 het hy 'n leerstoel in die Klassieke in Ankara beklee, wat reuk ingestel was deur die bewaring van Kemal Atatürk as deel van sy streef na nader kontak met die Weste. In 1949 word Rohde rektor van die progressiewe Vrye Universiteit van Wes-Berlyn en beklee ook die eerste leerstoel in die klassieke filologie. Die doel van „Studien und Interpretationen“ is om aan volgenote insae te gee in Rohde se „werk“ as dosent en navorsers; dit sluit derhalwe ook ongepubliseerde studies in en uittreksels uit kolleges.

Die studies is in vier groepe verdeel, voorafgegaan deur 'n godenrede van 'n kollega, Paul Morand, welker loof na Rohde se dood. Groep I bevat studies oor die antieke bukoliek, 'n gebied waarvan Rohde dwaasderf sy begrippe aandag gegee het. Bronnerd waarneem hier is: *De Virgili eclogarum forma et indole* (1925). Rohde se Marburg proefskrif onder leiding van Paul Friedländer, en 'n latere studie, *Vergili's fünfte Ekloge als Hühnerzucht und Abschluss der frühen Eklogen* (1956-7). Eersgenoemde bewys o.a. die onderlinge verband en eenheid van Vergilius se eklogas; en die latere studie toon aan dat Vergilius op een stadium sy oëval om 'n Romeinse bukoliek te eksp. na voltooiing van Ec. V se afgehandel beskuu het. Hierdie groep sluit ook in *Zur Geschichte der Bukolik* (1912), 'n Marburgese oorsig met die meerk op Vergilius se wartye plek. (p. 73: „Man kann von einer Bukolik vor Vergil und einer Bukolik nach Vergil sprechen“), en *Langos und die Bukolik* (1937) wat Langos se aansluiting by die bukoliek verklar as een die antieke Roman bewys (p. 101: vgl. p. 107. 'n weerlegging van die opvatting van sy naamgenoot, Thwin Rohdel).

Groep II bied minder gespesialiseerde literêre interpretasies, twee oor proes skrywers — *Rin Darstellungsmittel Caesars* (1931) en *Cicero und die Sprache* (1952) — en twee oor digters. In lg. kategorie is *Denkungen zur röm. Augustus-Geschichte des Horaz* (1954) van belang vir beide literatur en historikus. Dit bespreek die mag van die poësie om aan 'n tragedie en aan 'n historiese figuur gewaite te verstaan. Rohde benadruk die eghed van Horatius se gevoel vir Augustus en weerlt die opvatting dat hy elegs 'n helddigter was. In *Propertius* (1953) word die afwending bespreek op Propertius se poësie van sy aansluiting by die kring van Maecenas.

Groep III weerspieël Rohde se besondere belangstelling in die Romeinse goddiens: in hierdie groep is veral twee studies fundamenteel: *Die Bedeutung der Tempelgründungen im Staatsleben der Römer* (1932), sy intresende in Marburg, en *Rom und die anatolische Muttergotttheit* (1937), 'n referaat gelewer tydens die tweede Turkse historiese kongres, onder voorsitterskap van Atatürk. In eersgenoemde studie behandel Rohde die ynsenheid van die Romein, die afgang van tempels van dankereening na elke oorwinning, sodat tempeltempels se simbole gesien kan word van maguutdruiging (p. 192). Daar tevoor word by die Griek nie 'n enkele tempeltyding aan 'n historiese gebeurtenis nangehoop nie. Hy vestig aandag op die evocatio, die uitnodiging aan die gode van verslane gemeenskappe om in Rome 'n nuwe seel te kom vind (194 e.v.). Hierdie ondersoep geel lig op die samevighheid van so 'n groot aantal gode in die Romeinse pantheon. In die studie van die Anatoliese moedergode wys Rohde op die band wat volgens Romeinse opvatting alreede in die oertyd tussen Kreta en Anatolië bestaan het (hw. p. 219). Dit bied 'n verklaring van die aanname van die Kysle-kultus deur Rome (vg. die Diana-kultus in die tyd van Servius Tullius, p. 220). Hierdie groep sluit ook navorsing in, histories en argologies van aard, wat Rohde in Turkye onderneem het tydens sy verblyf in Ankara: *Die Galater* (1937), 'n Ankara-voordrag en 'n kultuur historiese oorsig, *Die galatische Olympier* (1932), sy ontdekking van die Anatoliese Olimpanberg, *Ueber die griechische und lateinische Epigraphik Anatoliens* (1942).

'n voordrag, gelees tydens 'n sitting van die Turkse historiese afdeling, wat ook kan dien as 'n inleidende studie tot die epigrafie van Anadolie. *Neugefundene griechische und lateinische Inschriften aus Ankara und Umgebung* (1944), in *Klein-Groldwin eines römischen Soldaten* (1944).

Groep IV bestaan uit drie voordragte meer algemeen van aard en bedoel vir 'n breër publiek. Hul'e bied egter ook vir vakgenot basiese perspektivering: *Die Aufgabe des Dichters in der Antike* (1935) bespreek die breër funksie van die antieke digter o.a. as priesterlike figuur en opvoeder. Die tema is gesentreer op die Augustus tydperk en op Vergilius as die tydperk en die digter waarin al die faktore wat die kultuur van 'n volk bepaal, samegstreek het. *Reise ins Leben von Ovidius* is besonder insiggewend; 'n lewenspubliek het vers in die Hellenistiese tydperk ontstaan, en aansluitend aan hierdie tydperk was die Romeinse tydperk. *Die ersten Erben Griechischlands — Entstehung der römischen Literatur* (1955) behandel die besondere bekering van die Romeinse letterkunde vir die Duitse, in 'n skerp teenstelling tot die Grieke — „den wahren Reiz der Nähe" teenoor „den Zauber der Ferne" (p. 306). Wesenskade van die Romeinse literatuur word bespreek, soos die „navolging" van die Grieke as juis die waarneming die Romeinse oorspronklikheid bestaan (p. 321); en op die studie daarvan word aangedring, „als wahre Führer zu den Griechen hin".

Di is 'n waardevolle versameling studies met allerlei insette en aanknopingspunte wat die veelzijdigheid van Rohde illustreer en waaruit beide die klassieke en middeleeuws historiese maar verskeie literatour lesinge kan out. Dit is meer bepaald as kenner van die Romeinse prosa dat Rohde wimmur. In sy meer gespesialiseerde studies in Groep I en II is dus ook sy besondere bydrae.

G. P. T. Naudé.

Freilich, Richard: The Last Tribal War — history of the Bondelwari Uprising in South West Africa, 1922. pp. 317. published by C. Struik, Africana specialist and publisher, Cape Town; Price: R3.00.

On the morning of the 14th of February, 1922, Mrs. Lydia Sarah Coleman at the farm Tubak, in the district of Lüderitz was mortally wounded by three Nama Hunters who made off with her rifle and some ammunition. During the following two months reports of theft of rifles and ammunition by members of the Bondelwari tribe began to reach the office of harassed Mr. Hofmeyr, Administrator of South West Africa. Jacobus Christiaan, headman of the Bondelwari Nama-Notentat tribe adopted a recalcitrant attitude and when pressure was exerted on him and his followers, called upon Abram Morris, "Vochtsaptein" of the Bondelwari tribe to deliver them from "oppression".

Abram Morris, whose intelligence was higher than the average and who was known for his bravery, his selfless disregard for himself and his own safety, had become somewhat of a legend after he had fled from South West Africa in 1906 when the Germans had crushed the Herero, Witvooi-Bondelwari rebellion with particular severity. After the 1906 uprising the Bondelwari reservation was made much smaller and nothing was done by the administration to rehabilitate these hardy but impoverished people living in a hard, inhospitable and arid part of the country where further restrictions on their movements, the introduction of game laws, vagrancy regulations, a dog tax and the requisitioning of stock theft from surrounding European farms slowly but surely undermined the assurance of these people. They felt abandoned, just embittered and feared extinction as a people.

On the 16th of April, 1922, Abram Morris crossed the Orange River — his Kubicon — and entered Curchas the "cashany capital" of the Bondelwari reserve.

He understood the hopelessness of the struggle that lay ahead, he realized that he had reached the point of no return. During the following two months police actions were fought at Driehoek, Goudsburg where Union army planes bombed the population and cattle and further south in the inhospitable Orange River mountains where Abram Morris was mortally wounded by Lieut. H. Prinsloo after which the ragged poorly armed "army" of Bondelswart rebels which never exceeded a thousand, surrendered.

The Bondelswart uprising of 1922 which was regarded as a purely localised police action by the Union government focused world attention on South Africa's handling of her newly acquired mandate. Although the action was localised, its repercussions were worldwide. In South Africa very little has been written about the Bondelswart uprising and in the context of our general historical growth, has almost been forgotten and although from a purely internal South African point of view hardly needs mention in our history books, its importance lies in the wider international sphere which we could hardly ignore.

Mr. Freilich, in vividly retelling the story of this tragic "war" does not go into the question of its historical meaning for South Africa and South West Africa. He tries to retell this story as he heard it from those who took part in it, making at the same time copious use of newspaper reports, the official Report of the Commission of Enquiry into the Bondelswart Uprising and of the private papers of the now retired Colonel H. Prinsloo, the man who led a detachment of police during the short but tragic campaign. The author did not try to give us an academic reconstruction of the uprising, he did not try to interpret his material, but used the material as basic documents in order to tell the story of the uprising as he felt, after a study of the available material of how it happened. It left the author enough freedom to bring out the peculiarities of individuals, the conflicts of temperament and the visual aspects of events. He writes with a deep awareness of the feeling of inevitable tragedy that a small group of people that had been knit together by the fact that they were racially distinct from the Bantu and the European and in whom the fortuity of circumstances had awakened an historical consciousness, had. It was as he so aptly states "an impersonal collision between two ways of life which could not exist side by side". Abram Morris, their *Vaas-Kaptein* personified the tragedy of these people who in refusing the yield to that which would inevitably undermine their historical consciousness, accepted the inevitability of their fate with a fortitude and calmness that was both moving and tragic. It is this aspect of the Bondelswart uprising that the author has brought vividly home to us. The Bondelswart uprising becomes a cameo against the vaster canvas of the problems arising from the contact between different cultural and colour groups in our country, and the author tries to create in us an awareness of the tragic possibilities inherent in the situation.

We need not agree with the author's interpretation of the happenings that led to the uprising. Academic pedants might point out the lack of archival research by the author; the politician might shrug off the author's obvious humanism and designate it as sentimentalism, but on the whole the author has told the story of the uprising as he thought it had happened and he has certainly told it well.

T. S. van ROOYEN.